



Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Kandidatuppsats

Före och efter respons

En jämförande textanalys av två versioner av en artikel



*Författare: Eva Sahlström
Handledare: Astrid Skoglund
Examinator: Maria Lindgren
Termin: VT15
Ämne: Svenska språket med
inriktning mot språkrådgivning och
textvård
Nivå: Grundnivå*

Abstrakt

Syftet med den här undersökningen är att undersöka hur en brukstext har förändrats efter textrespons. Texten är en tidningsartikel skriven av en egenföretagare som vill stärka sitt varumärke. I undersökningen görs en jämförande textanalys av två versioner av texten, före och efter en professionell språkrådgivare har gett respons.

Den teoretiska utgångspunkten är ett socialkonstruktivistiskt perspektiv, där texter ses som både socialt konstruerade och socialt konstruerande (Hoel, 2001; Hellspong & Ledin, 1997). Som analysredskap används utvalda delar av Hellspong och Ledins (1997) analysmodell, strukturerat efter texttriangelns kognitiva nivåer (Hoel, 2001). Analysen går därför från globalt till lokalt, från övergripande till detaljerat, genom att jämföra situationskontexten, perspektivet, genren, dispositionen, textbindningen och lexikogrammatiken.

Undersökningen visar hur förändringar på övergripande textnivåer påverkar övriga textnivåer – de största förändringarna har handlat om att genreanpassa texten vilket även har påverkat dispositionen och textbindningen. Analysen visar också att förändringar har skett även på nivåer som responsgivaren inte har gett råd om, som textbindningen och graden av lätläshet och konkretion.

Nyckelord

processkrivning, textrespons, texttriangeln, textanalys

Innehåll

1 Inledning	3
1.1 Syfte och frågeställning	3
1.2 Avgränsningar	3
1.3 Uppsatsens disposition och centrala begrepp	4
2 Tidigare forskning	4
2.1 Ökade krav på skrivkompetens	5
2.2 Textrespons	5
3 Teoretiska utgångspunkter	8
4 Material och metod	9
4.1 Material	9
4.2 Metod	9
4.2.1 Situationskontext	10
4.2.2 Perspektiv	10
4.2.3 Genre	11
4.2.4 Disposition	11
4.2.5 Textbindning	12
4.2.6 Lexikogrammatik	13
4.3 Etiska ställningstaganden och materialkritik	14
5 Textanalys	15
5.1 Situationskontext	15
5.2 Perspektiv	15
5.3 Genre	16
5.4 Disposition	17
5.5 Textbindning	18
5.5.1 Referensbindning	18
5.5.2 Konnektivbindning	20
5.6 Lexikogrammatiken	21
6 Sammanfattning och diskussion	23
6.1 Sammanfattning av resultaten	23
6.2 Diskussion	23
Referenser	26
Bilagor	I
Bilaga A. De analyserade texterna	I
Bilaga B. Språkrådgivarens kommentarer	V

1 Inledning

I dagens digitaliserade samhälle förväntas allt fler skriva i sitt arbete utan att de har fått någon särskild skrivutbildning utöver den de fick i skolan. Och det är inte bara anställda som förväntas skriva mer i arbetet. För egenföretagare har webben och sociala medier gett nya möjligheter att marknadsföra sig och sälja tjänster utan att behöva anlita reklambyråer – om man klarar av att producera texterna som krävs.

Eftersom skrivandet i den svenska skolan länge främst har handlat om skolinterna genrer har eleverna inte förberetts för skrivande i arbetslivet. Många som är ute i arbetslivet idag har aldrig stött på begrepp som processkrivning och textrespons (begreppen förklaras i avsnitt 1.3), och de saknar strategier för hur de ska lägga upp sitt skrivande (Blåsjö, 2010:14, 44–45).

Bland svenska språkvetare har det hittills inte varit så vanligt att studera språkanvändning i arbetslivets vardag (Josephson, 2006). De studier som finns fokuserar främst på myndighetsspråk. Jag har därför valt att göra en fallstudie av en tidningsartikel som en egenföretagare har skrivit för att stärka sitt varumärke, där jag har analyserat hur texten har förändrats efter respons och processkrivning.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka vilken effekt textrespons kan ge för en text skriven av en skribent i det privata näringslivet. Hur har texten förändrats på övergripande kognitiva textnivåer efter respons och omskrivningar? Och hur har de förändringarna påverkat textens övriga nivåer?

1.2 Avgränsningar

Undersökningen avgränsas genom att jag enbart analyserar hur texten har förändrats mellan de olika versionerna, och inte hur skribenten upplever responsen eller hur olika typer av respons kan påverka texten.

En ytterligare avgränsning är att det inte är en färdig tidningsartikel som analyseras utan resultatet av en bearbetning genom textrespons. I en analys av en färdig artikel hade jag även analyserat illustrationer, rubriksättning, placering i tidningen etc., men det som analyseras här är ett artikelmanus som inte har korrekturlästs än.

1.3 Uppsatsens disposition och centrala begrepp

Efter en presentation av tidigare forskning om ökade krav på skrivkompetens, textrespons och läsbarhet redovisas uppsatsens teoretiska utgångspunkter, material och metod. Därefter presenteras och analyseras resultaten av textanalysen, och uppsatsen avslutas med ett sammanfattande diskussionskapitel.

Centrala begrepp som används i den här uppsatsen är *texttriangeln*, *processkrivning*, *textrespons* och *den närmaste utvecklingszonen*. *Texttriangeln* är en grafisk bild av de kognitiva nivåer som vi arbetar på medan vi skriver en text. Under skrivprocessen arbetar vi med deloperationer på hierarkiska nivåer från globala och övergripande till lokala och detaljerade (Hoel, 2001:27–28). *Texttriangeln* beskrivs närmare i avsnitt 2.2 om tidigare forskning om textrespons där det också finns en bild, Figur 1.

I *processinriktad skrivundervisning*, *processkrivning*, läggs fokus på skrivprocessen och skribenten får stöd under skrivandets gång. Målet är att hjälpa skribenten att hitta en skrivstrategi (Blåsjö, 2010:13). För att stötta skribenten i skrivprocessen brukar man använda olika typer av *respons*, exempelvis kamratrespons som innebär att till exempel elever i en klass ger varandra respons. Textrespons kan också ges av en enskild responsgivare, till exempel en lärare eller en språkrådgivare.

Den närmaste utvecklingszonen är ett begrepp från Vygotskij som Hoel överför till skrivundervisning med responsgivning. Med den närmaste utvecklingszonen menas det område där texten och skribenten har en potential att utvecklas. För skribenten en för svår uppgift hindras lärandet medan en för lätt uppgift inte ger någon möjlighet till utveckling (Hoel, 2001:87). En vanlig benämning för stödet som ges inom den närmaste utvecklingszonen är *scaffolding* (*byggnadsställning*) som Bruner myntade (Hoel, 2001:95), ett stöd som kan bestå både av respons, modeller, riktlinjer, instruktioner etc. I den här undersökningen är det språkrådgivaren som med sin respons ger skribenten byggnadsställningar. Den närmaste utvecklingszonen beskrivs mer i avsnitt 2.2 om tidigare forskning om textrespons.

2 Tidigare forskning

I det här avsnittet beskrivs hur kraven på skrivkompetens har ökat i arbetslivet och att många tar hjälp i sitt skrivande för sent i skrivprocessen. Detta följs av en genomgång av forskning om vilken typ av textrespons som är mest effektiv för skribentens långsiktiga utveckling.

2.1 Ökade krav på skrivkompetens

Enligt Mona Blåsjö (2010:16) blev det under 80-talet vanligare med forskning om skrivande i yrkeslivet och senare års skrivforskning har ofta handlat om globalisering eller internationalisering, om digitalisering eller om den så kallade nya arbetsordningen. I den nya arbetsordningen får allt fler allt mer eget ansvar, med mer direkt kommunikation med högre nivåer i organisationen. Läsandet och skrivandet i olika yrken påverkas förstås också av den medieteknologiska utvecklingen som har gjort alltmer av vår kommunikation skriftlig, till exempel genom enkelheten att skicka textmeddelanden som e-post och sms (Karlsson, 2006:10–11).

Många som är ute i arbetslivet är dock inte förberedda på det textsamhälle vi har idag, särskilt som den processororienterade skrivundervisningen inte verkar ha slagit igenom i den svenska skolan. Istället har skolan fortsatt med skolinterna genrer som inte förbereder eleverna för skrivandet i ett framtida arbetsliv (Blåsjö, 2010:14, 44–45).

För att förbättra sina texter tar en del in professionell textgranskningshjälp, men det som då åtgärdas brukar främst vara det som Britt-Louise Gunnarsson (1984:3) kallar för ytspråkligt – typografi, syntax, ordens och frasernas betydelse. Gunnarsson (1984:13) har dock visat att dessa nivåer inte spelar så stor roll för begripligheten som man kan tro. När hon gjorde ytspråkliga förändringar i lagtexter ökade inte begripligheten, utan det var först när hon gjorde förändringar på djupare nivåer och gick från ett myndighetsperspektiv till ett medborgarperspektiv som alla testgrupper tyckte att texterna blev lättare att förstå (1984:10, 13).

Textens perspektiv handlar till exempel om vilken disposition man väljer, vilka ord och fraser man använder och vilken utgångspunkt man har (Melin 2004:73). Ord och fraser kan man i viss utsträckning ändra i slutskedet av produktionen av en text, men dispositionen och utgångspunkten behöver man få klart tidigt i skrivprocessen. Det samma gäller andra grepp som ökar begripligheten, som dynamiskt berättande istället för statisk faktaredovisning, så kallat *human touch* (Melin, 2004:73), eller att tillföra röst och kausalitet (Reichenberg, 2010).

Skribenten behöver alltså många gånger hjälp med sitt skrivande redan tidigt i skrivprocessen. Processkrivning med responsgivning är ett sätt att få hjälp med en specifik text samtidigt som man kan lära sig strategier för sitt framtida skrivande.

2.2 Textrespons

Som nämndes i inledningen är den mesta forskning om textrespons gjord i utbildningskontexter. Även om mycket kan överföras till textrespons i arbetslivet är en stor skillnad

de inslag av värdering som responsen får när den ges av en lärare till en elev. Detta påverkar både lärarens responsgivning och elevens bearbetning av texten. Läraren ska både stötta eleven och göra en värdering av texten, medan eleven kan uppfatta kommentarer som krav istället för pedagogisk hjälp (Bergman-Claeson, 2003:27).

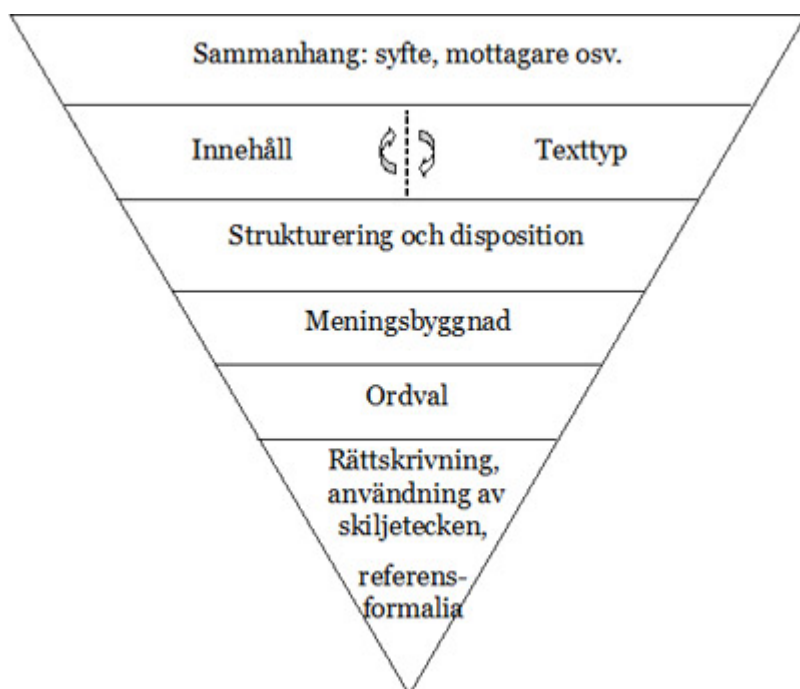
En som har forskat om textrespons i arbetslivet är Carol Miller som 1985 analyserade responsgivares skriftliga kommentarer på texter i företagsvärlden. Slutsatsen hon drog var att responsen oftast inte fungerade eller rent av var kontraproduktiv (1985:43). Hon upptäckte tre vanliga svagheter i den skriftliga responsen: responsgivaren gav råd utifrån sin egen kompetens istället för att ge skribenten chansen att lösa sina problem själv, kommentarerna var för vaga och responsen gav samma prioritet till format och stavfel som till struktur och innehåll (Miller, 1985:44–45). Effektiv respons enligt Miller (1985:49–50) är inriktad på att stötta skribenten mer än värdera texten, tillåter flera utkast så oerfarna skribenter får möjligheter att lyckas, strävar efter att vara konkret och specifik, fokuserar på problemlösande strategier samt hjälper skribenten att skilja de olika delarna i skrivprocessen åt, framför allt skillnaden mellan bearbetning och rättskrivning av texten.

Även George Hillocks (1987:81) konstaterade, efter att ha gjort en genomgång av 2 000 studier om skrivforskning, att oerfarna skribenter i första hand behöver lära sig strategier för hur de ska samla in data och omvandla det till text.

I Norge har processkrivning och kamratrespons varit en mycket större del av skrivundervisningen i skolorna än i Sverige, och Torlaug Løkensgaard Hoel skriver om processkrivning och responsgivning i *Skriva och samtala: lärande genom responsgrupper* (2001). Hoels teoretiska stomme bygger på en sociokulturell lärosyn där man ser lärandet som ”en form av social och kulturell praxis som förverkligas genom att man deltar i olika former av aktiviteter och samhandlingar i konkreta situationer” (2001:17). Ett centralt begrepp – från Vygotskij – är den *närmaste utvecklingszonen*, ”en skärningspunkt mellan individens tankar och den omgivande kulturen” (2001:17). En uppgift bör vara tillräckligt svår för att individen ska kunna lära sig något nytt, men inte så svår att lärandet hindras (2001:86–87). Hoel överför barnets närmaste utvecklingszon till textrespons som hon menar behöver ligga inom textens och skribentens potential ”både vad gäller innehåll, strukturering av innehållet och uttryckssätt” (2001:218).

Enligt den kognitiva skrivforskningen innebär skrivprocessen att man integrerar och samordnar en rad olika deloperationer på olika hierarkiska nivåer – från högre, globala

textnivåer till lägre, lokala. ”De olika nivåerna är inte klart åtskilda utan systematiskt relaterade till varandra” (Hoel, 2001:27). Detta visar Hoel grafiskt i den så kallade *texttriangeln* (2001:28), en modifiering av Hillocks texttriangel (1987:73), se Figur 1. På den högsta globala nivån ligger skrivsituationen som inkluderar syfte, mottagare etc. Nivån under handlar om innehåll och genreschema, sedan kommer organisering av innehållet, satser, ordval och slutligen den mest lokala nivån med rättskrivning, användning av skiljetecken etc. (Hoel, 2001:28).



Figur 1: Texttriangeln (Hoel, 2001:28).

Skrivprocessen bör gå från de globala nivåerna till de lokala, men i praktiken hoppar man fram och tillbaka. Svaga eller orutinerade skribenter har dock svårt att planera på den globala nivån, och både som skribenter och läsare kan vi tappa fokus på de högre textnivåerna när vi koncentrerar oss på ord- eller satsnivån, ett fenomen som Hoel kallar för *nedglidning* (2001:29–31). Det är också mycket mer krävande att omarbeta texten på högre, globala nivåer eftersom ändringar där får konsekvenser för texten som helhet medan syntaktiska ändringar sällan blir så genomgripande (Hoel, 2001:219).

För att undvika nedglidning i responsen kan man använda sig av *responsformulär*, där man konkretiserar de textkriterier man strävar efter att använda (Hoel 2001:204). Ytterligare ett sätt är att utforma responsen så att man i en första omgång endast kommenterar på global nivå – fokus och form – och först vid det sista utkastet kommenterar även de lokala nivåerna, som formuleringar, skiljetecken etc. (Dysthe m.fl. 2002:134).

Avslutningsvis påpekar flera forskare att det är svårt att mäta alla effekter som textrespons kan ge. Ett exempel är Igländ (2003:270) som skriver att det kanske inte alltid är textförbättring som är av störst intresse i en responsituation utan de processer som textdiskussionerna kan ha skapat hos skribenten.

3 Teoretiska utgångspunkter

I detta avsnitt redovisas uppsatsens teoretiska utgångspunkter. Det grundläggande perspektivet i den här undersökningen är att samhället är socialt konstruerat av människor i samspel med andra, ett så kallat socialkonstruktivistiskt perspektiv. Hoel (2001:17) beskriver hur centralt språket är som vårt viktigaste kommunikationsmedel, och att vi bidrar till den kulturella mångfalden både genom att vi införlivar kulturen runt oss och att vi själva bidrar till den. Den dialogiska – eller som hon säger, sociointeraktiva – grundsyn på skrivandet som hon använder sig av bygger på främst Vygotskijs och Bakhtins teorier. Hoel (2001:18–19) beskriver hur det enligt det sociointeraktiva perspektivet sker ”en kontinuerlig dialog mellan skribenten, den framväxande texten och möjliga läsare”. Skrivandet påverkas av skrivsituationen, av läsaren och av skribentens förväntningar på hur läsaren ska reagera (2001:35).

Med den sociointeraktiva synen på skrivandet är respons och responsgivare integrerade delar av skrivhandlingen. Skrivutvecklingen blir en pågående dialog mellan skribenter, texter och läsare i olika tolkningspositioner, till exempel som responsgivare (Hoel, 2001:19). Processkrivning med respons blir med Hoels synsätt inte en metod utan en läroprocess (2001:20).

Hellspong och Ledins beskriver i sin bok *Vägar genom texten: Handbok i brukstextanalys* (1997) en modell för textanalys som lyfter fram sammanhanget, uppbyggnaden och strukturen av en text (1997:41). Även de betonar att texter både är socialt konstruerade och socialt konstruerande (1997:14, 31). De tar också upp flera andra drag som visar ett dialogiskt perspektiv på text: att en text har en avsikt, att den kommunicerar med ord, att den är koherent, sammanhängande och knuten till olika sammanhang, att den är konventionell och följer vissa vedertagna normer, både skrivna och oskrivna, samt att den å andra sidan också är kreativ och ofta bryter genremallen på åtminstone något litet sätt (1997:32–38).

Hellspong och Ledins analysmodell är omfattande och jag har valt ut delar av den för att analysera faktorer på alla de olika kognitiva nivåer som illustreras i texttriangeln,

utom den allra mest lokala nivån som handlar om rättstavning och liknande (nivåerna beskrivs i avsnitt 2.2 om textrespons, och Figur 1 på sidan 7 visar texttriangeln).

4 Material och metod

I det här avsnittet redovisas materialet och metoden som används i undersökningen. Avsnittet avslutas med etiska ställningstaganden och materialkritik.

4.1 Material

I undersökningen jämförs två versioner av en text: den ena är ett första utkast innan skribenten har fått respons, den andra är en version som har bearbetats i två omgångar efter att skribenten har fått respons av en språkrådgivare. Texten är skriven av en egenföretagare som inte är utbildad i skrivande utöver den undervisning han har fått i skolan, men han skriver i sitt jobb i syfte att marknadsföra sig och att sprida sina kunskaper om träd. Eftersom han inte har svenska som modersmål tar han hjälp för att redigera och korrekturläsa texterna.

Texten handlar om granen, både som träd och som juldekoration, och den skrevs före jul 2014, med syftet att få lokaltidningen att ta in den. Den första versionen består av 4 719 tecken inklusive blanksteg, 831 ord, och den andra versionen av 4 301 tecken inklusive blanksteg, 774 ord. Båda versionerna är bifogade som bilaga A. Språkrådgivarens kommentarer från de två responstillfällena är bifogade som bilaga B.

Responsen var upplagd så att den skulle vara enkel och snabb att genomföra för att den skulle efterlikna en reell situation av textrespons i arbetslivet. All kommunikation skedde via e-post. Språkrådgivaren gav respons på texten två gånger, med hjälp av ett responsformulär byggt på två av Hoels förslag på formulär: responsformulär för facktexter (2001:252) samt ett responsformulär byggt på texttriangeln (2001:253). Första responsomgången handlade enbart om de övre nivåerna i texttriangeln och först i den andra gick språkrådgivaren in på de lägre nivåerna, i syfte att undvika att skribenten hamnade i det som Hoel (2001:29) kallar nedglidning (se avsnittet 2.2 om textrespons). Responsen avslutades dessutom med att språkrådgivaren korrekturläste texten, men den versionen är inte med i analysen. All respons gavs skriftligt, dels genom en inledande kommentar, dels genom kommentarsfunktionen i ordbehandlingsprogrammet.

4.2 Metod

Jag har gjort en jämförande textanalys av två versioner av samma text, en obearbetad och en bearbetad. Jag har strukturerat analysen efter texttriangeln, och jag analyserar

variabler på texttriangelns olika kognitiva nivåer, från de globala och övergripande till de lokala och detaljerade. Dock analyserar jag inte på den lägsta, mest lokala, nivån eftersom responsen inte har gått in på den. Responskommentarerna har jag använt för att försöka se vilka bearbetningar som har påverkats av responsen.

Som analysredskap använder jag Hellspong och Ledins modell för textanalys som beskrivs i *Vägar genom texten: handbok i brukstextanalys* (1997). Som nämnts tidigare är deras modell omfattande och jag har valt ut delar för att kunna analysera faktorer på texttriangelns olika nivåer. Det framgår inte alltid av Hellspong och Ledin vad som är normala förekomster av vissa variabler och jag har då använt mig av andra källor för att hitta jämförelsevärden: Björnsson (1968) och Westman (1974). För att få fram variabler till analysen har jag gjort kvantitativa beräkningar, dels genom att använda webbplatsen lix.se (u.å.) till båda texterna, dels genom att göra egna beräkningar.

Eftersom texttriangeln ligger till grund för hur textresponsen lades upp har jag strukturerat analysen efter den, från de globala till de lokala nivåerna. Här presenterar jag de begrepp jag använder, i den ordning de kommer i analysen.

4.2.1 Situationskontext

Textens yttre omgivning, dess kontext, är ”det som finns tillsammans med texten som en betingelse för den” (Hellspong & Ledin, 1997:42). Att sätta sig in i textens kontext är ett sätt att kunna förklara och förstå den. Textens närmaste omgivning kallar vi för situationskontexten.

4.2.2 Perspektiv

En text ser världen ur en synvinkel, ett visst *perspektiv*. Perspektivet visas med *perspektivmarkörer* som ibland är särskilda fraser, som ”anser jag”, och ibland med indirekta signaler, som till exempel ”ett religiöst begrepp som visar att texten ser världen med fromma blickar” (Hellspong & Ledin, 1997:135). Hellspong och Ledin skiljer mellan två huvudtyper av perspektiv: subjektsperspektiv och jämförelseperspektiv (1997:135) och jag har huvudsakligen tittat på subjektsperspektivet eftersom det är det som förekommer i den undersökta texten. Då utgår man från den som har perspektivet, det betraktande subjektet. Det kan vara den individuella synvinkeln hos en person, en kollektiv synvinkel hos en grupp eller den synvinkel en ideologi eller tankelära ger (Hellspong & Ledin, 1997:137).

4.2.3 Genre

Ett sätt att dela in brukstexter är ange vilka genrer de hör till. Genrer är beteckningar som finns i vårt allmänna språkbruk, som *kåseri*, *protokoll* eller *nyhetsartikel*. Hellspong och Ledin definierar genre som ”en social förankrad textsort, som har fått sitt namn av sina användare och som är rotad i en viss verksamhet” (1997:24). Att dela in i genrer ger oss ett naturligt samband mellan olika sorters texter och verksamheter, genom att man utgår från de skillnader människor gör inom ett visst textsamfund (1997:25). Att se på en texts genre är att se den ”från brukarnas synvinkel, från ett levande verklighetssammanhang” (1997:25).

Om en text ska vara lättbegriplig behöver den motsvara våra förväntningar på vad den ska innehålla och hur den ska vara uppbyggd (Josephson, 1991:31). Genrekompetens innebär att vi har lärt oss det textschema som en text inom en viss genre följer (Josephson, 1991:31). Om vi inte känner igen textschemat kan vi få svårt att ta till oss texten, till exempel om texten kommer från en verksamhet vi inte är insatta i (Hellspong & Ledin, 1997:28).

4.2.4 Disposition

Textens disposition är principen för hur textens huvuddelar fogas samman. Dispositionen är ett ”allmänt logiskt mönster som förbinder delarna i en text” (Hellspong & Ledin, 1997:100). Hellspong och Ledin (1997:98–100) tar upp ett antal olika dispositionstyper:

- Tidsdisposition – man följer något som utspelar sig i tiden, med en kronologi som kan vara rak, omvänd eller komplex beroende på om man följer skeendet, rör sig baklänges genom skeendet eller hoppar fram och tillbaka i tiden.
- Rumsdisposition – olika platser är aktuella i framställningen.
- Orsaksdisposition – texten visar hur saker påverkar varandra.
- Jämförelsedisposition – texten visar hur saker liknar varandra eller skiljer sig åt, och beroende på om det är likheterna eller olikheterna som betonas kan den jämförande dispositionen vara parallell eller kontrastiv.
- Temadisposition – olika aspekter på samma överordnade tema blir bestämmande för textens rörelse framåt. Temadispositionen kan vara
 - *additiv*, olika aspekter av ämnet sidordnas
 - *specificerande*, texten går från det övergripande till det mer specifika
 - *generaliserande*, texten går från det specifika till det generella
 - *emfatisk*, textens delar ordnas efter inbördes vikt där delarna kan komma både med fallande och med stigande betydelse.

Oftast innehåller en text flera olika dispositioner samtidigt, men för att min analys inte skulle bli för omfattande har jag främst analyserat den dominerande dispositionen.

4.2.5 Textbindning

Ett grundvillkor för att texten ska få ett sammanhang, *koherens*, är att vi kan uppfatta hur informationen flyter genom dess olika delar. Hur textens satser och meningar samspelar med varandra brukar man kalla för textbindning (Hellspong & Ledin, 1997:80). Det finns olika typer av textbindning och jag har analyserat de två textversionernas *referensbindning* och *konnektivbindning*.

Referensbindning handlar om hur textens ord pekar ut företeelser, referenter, som ger sammanhang i texten. Referensbindningen skapas av ordens syftning och inte dess betydelse, och i analysen är både själva referenten och den språkliga benämningen intressanta (Hellspong & Ledin, 1997:81).

Referenterna som är bundna till varandra kan grupperas i så kallade *ledfamiljer* där varje del kallas för ett *sambandsled*. Sambandsleden kan vara av olika slag, och Hellspong och Ledin (1997:82–84) benämner dem som

- *identitet* – samma referent en gång till som kan återges med
 - *identisk upprepning* – identitet med samma språkliga beteckning
 - *modifierad upprepning* – en större eller mindre del av det språkliga uttrycket återkommer
 - *pronominalisering* – referenten benämns med ett pronomen
- *delidentitet* – referenten återkommer delvis, antingen som överordnad eller som underordnad kategori
- *association* – det finns en associativ bindning mellan sambandsleden.

Identitet är den starkaste bindningen och association den svagaste.

Ytterligare en textbindningstyp att titta på är den så kallade *konnektivbindningen*, det logiska sambanden mellan satser och meningar. Sambanden kan markeras med yt-språkliga markörer, *konnektiver*, som till exempel *för det första* eller *trots att*, eller uttryckas implicit. Om konnektivbindningarna bara är underförstådda kan texten bli onödigt svårläst (Hellspong & Ledin, 1997:88–89, Josephson, 1991:28).

Förutom att se om sambanden uttrycks implicit eller explicit kan man analysera vad för samband som uttrycks av de explicita bindningarna. Hellspong och Ledin (1997:88) delar upp sambanden i:

1. Additiv konnektion– innebär tillägg: *och, dessutom, dels – dels, för det första*.

2. Temporal konnektion – handlar om tid: *när, då, sedan, innan*.
3. Adversativ konnektion – handlar om motsatser: *men, dock, trots att*.
4. Kausal konnektion – syftar på orsaker: *eftersom, därför, följaktligen, om, för att*.

De additiva och temporala ger ofta ett svagare sammanhang än de adversativa och kausala som visar på motsättningar, problem, konsekvenser, följder och förutsättningar (Hellspong & Ledin, 1997:88).

4.2.6 Lexikogrammatik

Lexikogrammatiken består av lexikonet, det enskilda orden i texten, samt syntaxen, hur orden ”går samman i fraser, satser och meningar” (Hellspong & Ledin, 1997:67). Hellspong och Ledin konstaterar att det finns ”snart sagt obegränsat många språkdrag att ta upp inom lexikogrammatiken” (1997:67). De sammanfattar dessa i tre lexikogrammatiska dimensioner: nominal–verbal, specifik–allmän samt abstrakt–konkret. I varje dimension samlar de flera mer avgränsade språkdrag (1997:78–79). Hellspong och Ledin anger sällan några riktvärden, så jag har vid behov jämfört med värdena från Westmans (1974) *Bruksprosa* där hon gjorde kvantitativa beräkningar på ett stort material bestående av tidningstexter, broschyrtexter, debatttexter och broschyrtexter.

Den första dimensionen, nominal–verbal, visar på informationstätheten – en verbal text är mer resonerande och informationsgles (1997:78). Här har jag huvudsakligen tittat på antal verb respektive substantiv. Enligt Westman (1974:71, 89) ligger den genomsnittliga andelen substantiv i tidningstext på 27,3 procent och verb på 16,74 procent.

Den andra dimensionen, specifik–allmän, berör också informationstätheten (Hellspong & Ledin, 1997:79). Här har jag främst tittat på ordlängden, mängden statiska verb och grad av vänstertyngd, det vill säga fundamentalslängden (fundamentet är det som står före meningens finita verb). Björnsson (1968:214–216) definierar långa ord som ord med mer än 6 bokstäver. Knappt 30 procent är medelvärdet för bruksprosa (Hellspong & Ledin, 1997:71). Hellspong och Ledin räknar även de överlånga orden, mer än 14 bokstäver, där snittet för bruksprosa ligger på 4,4 procent (1997:71). Genomsnittslängden för fundament i tidningstext är enligt Westman (1974:155) 2,8 ord per fundament (Westman, 1974:155).

Den tredje dimensionen, slutligen, handlar om hur närvarande något är i tid och rum. Medan de två tidigare behandlar textens innehåll tar den här fasta på den språkliga formen (Hellspong & Ledin, 1997:79–80). Här har jag främst tittat på mängden passiva respektive dynamiska verb och förekomst av första och andra persons pronomen.

Ett annat sätt att mäta lexikogrammatiska dimensioner är att använda *lix*, läsbarhetsindex, som togs fram av Carl-Hugo Björnsson (1968). Lix räknas ut genom att lägga ihop medeltalet ord per mening och andelen ord med fler än 6 bokstäver. Värdet i procent jämförs sedan med en skala som Björnsson tagit fram för olika typer av text. Många har kritiserat *lix* för att indexet inte tar hänsyn till innehåll och betydelse, till exempel Josephson (1991:27). Andra, som Melin (2004:74–75) menar att *lix* är ett ”förbluffande säkert” sätt att mäta en texts svårighetsgrad men att det är en symptommätare som inte säger något om varför texten är lätt eller svår. Björnsson (1968:113) påpekar att *lix* bör ses som ett komplement till den allmänna innehållsprövningen som ger ett mått på en egenskap hos texten, den språkliga svårighetsgraden, och att man inte bör koppla bort sitt sunda förnuft. Siffervärdet är ett objektiva mått på läsbarhet som kanske inte stämmer in på den subjektiva upplevelse en viss läsare har (1968:113).

På webbplatsen *lix.se* (u.å.) kan man få en automatisk uträkning av en texts läsbarhetsindex genom att klistra in texten.

4.3 Etiska ställningstaganden och materialkritik

Vetenskapsrådet (u.å.) sammanställer i sin skrift *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* fyra allmänna huvudkrav för forskningen för att säkerställa det grundläggande individskyddet: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Min undersökning uppfyller informations- och samtyckeskravet eftersom deltagaren har delgetts studiens syfte och samtyckt till medverkan. Deltagaren informerades också om att han när som helst kunde avbryta sin medverkan. För att uppfylla konfidentialitetskraven har jag anonymiserat deltagaren. Jag uppfyller nyttjandekravet genom att inte använda texterna till något annat än den här undersökningen.

Av praktiska skäl samlades materialet in av mig själv inom ramen för ett språkrådgivningsuppdrag som inte arvoderades. Fördelen med detta tillvägagångssätt var att jag redan under insamlingsfasen fick en god inblick i situationskontexten för materialet. En nackdel med att välja en text som jag själv har kommenterat är att det kan vara svårt att distansera sig från sina egna kommentarer. För att skapa distans till materialet, det vill säga deltagarens textversioner med mina kommentarer, har jag medvetet valt att benämna mig själv i tredje person i analysen.

5 Textanalys

I detta kapitel presenteras resultaten av textanalysen. Jag har som sagt valt att följa texttriangelns struktur eftersom responsen är upplagd efter den och jag analyserar variabler från flera kognitiva nivåer, både övergripande globala och mer detaljerade lokala. Strukturen av det här avsnittet är detsamma som för avsnitt 4.2 om metoden.

5.1 Situationskontext

Texten med dess två versioner är kopplad till verksamheten arbetslivet. Som jag beskrev i avsnittet 4.1 är den skriven av en egenföretagare som på många sätt är typisk för många egenföretagare i Sverige idag: han har ingen särskild skrivutbildning, han har inte svenska som modersmål och han skriver på sitt företags webbplats och Facebook-sida. Språkrådgivaren har högskoleutbildning i språkrådgivning och har lång erfarenhet både av att skriva journalistisk text och att redigera andras texter.

Den undersökta texten skrevs som sagt före jul med syfte att få in den i lokaltidningen, ett öppet medium. De tänkta mottagarna av texten är läsare av lokaltidningen, det vill säga personer utan specialistkunskaper om träd. Textens sändare, skribenten, vill troligen både delge sin kunskap och stärka sitt varumärke som trädexpert. Textens genre är alltså tidningsartikelns. Skribenten har själv ingen speciell kännedom om journalisters språkliga kod. I den journalistiska koden ligger inte bara hur man uttrycker sig i artikeln utan även hur man strukturerar den, hur lång den är och hur man kommunicerar med redaktörer och redigerare i sitt manus.

5.2 Perspektiv

Det finns inga stora skillnader mellan de två textversionernas perspektiv. Språkrådgivaren har också i den första responsen kommenterat att texten har ett mottagaryvänligt perspektiv och att innehållet förklaras så att även en läsare som inte är insatt i träd kan förstå, samt att texten är befolkad och har röst. Dessa två faktorer brukar anses öka begripligheten (se t.ex. Hellspong och Ledin, 1997:79, Melin, 2004:73, Reichenberg, 2010:45–59). Båda texterna har ett kollektivt personperspektiv, genom perspektivmarkörer som *våra hem*, *våra skogar*, *vi*, *i Sverige*. Båda versionerna inleds till exempel med markörer som visar att läsaren förutsätts vara någon som bor i Sverige.

Version 1

Cirka tre miljoner julgranar dekorerar våra hem varje jul bara i Sverige.

Version 2

Tre miljoner julgranar dekorerar våra hem varje jul. Julens självklarhet och landets urgamla historia?

Författarperspektivet saknar direkta markörer men det finns en närvarande författarröst som talar genom till exempel frågor och utrop, som i det här exemplet från version 2:

Man kan tro att just gran har lagt grunden till våra skogar och till och med våra jul-traditioner. Granen är ju så svensk!

Men kan detta vara en illusion?

Det förekommer några enstaka exempel på läsarperspektiv (*du*) som kommer lite överraskande eftersom texten i övrigt inbegriper läsaren i det kollektiva *vi*. Exemplet kommer från version 2, men det har bara ändrats med något ord från version 1:

Så tänk på att om du köper en kustgran till jul, köper du i verkligheten ingen gran alls.

Hellspong och Ledin (1997:136) menar att subjektsperspektivet inte behöver utgå från författaren eller läsaren utan kan knytas till aktörer som förekommer i texten. Ett exempel på aktörsperspektiv som förekommer i båda texterna är den del som handlar om forskning om granen, där aktörerna markeras både direkt och indirekt. Exemplet kommer från version 1 men finns även med i något bearbetad form i version 2.

Man hade för sig att granen invandrade sist. Ur de vanliga trädarterna vi känner idag var vår gran betraktad som överlägsen nykomling. Den kunde komma österifrån, från Ryssland. Fast en ny studie bjuder också på en annan förklaring och möjlig väg och det är västerifrån. Frön då skulle ha blåsts in till land över landisarna. Här är forskarna inte riktigt säkra på vilket håll granen kom ifrån.

Texten växlar mellan nutid och granens historia, vilket ger ett fjärrperspektiv. Det finns även ett indirekt tidsperspektiv i textversionerna: textens årstidsbundna tema. Detta hade kunnat förstärkas med en inledande fras som *Så här i juletider*. Samtidigt har julen en så stark genomslagskraft att det kan vara en inferens i en text som publiceras i en svensk tidning i december, inte minst för att artikeln antagligen kommer att illustreras och rubriksättas så att jul temat framstår tydligt.

Sammanfattningsvis visar perspektivanalysen att båda textversionerna har ett framträdande subjektsperspektiv, och valet av perspektiv har inte ändrats under bearbetningen av texten. Att perspektivet inte har ändrats kan bero på att språkrådgivaren i första responsen gett positiva kommentarer om perspektivet.

5.3 Genre

Hellspong och Ledin (1997:28–29) skriver att ”levande textsorter hämtar sin näring ur konkreta verksamheter” och menar att det är svårt att lära sig en genre när man inte befinner sig i den riktiga skrivsituationen. Det är också huvudsakligen textens genretillhörighet som språkrådgivaren ger råd om i första responsomgången. Språkrådgivaren

föreslår skribenten att skriva en ingress, lägga in mellanrubriker, korta ner inledningen samt bryta ut de avslutande tipsen om hur man håller julgranen fin och lägga dem i en faktaruta istället. Hon beskriver även hur man bör skriva en ingress och mellanrubriker i en tidning. I andra responsomgången tipsar hon även om att göra kortare stycken samt att lägga in *metatext* (text som kommenterar texten) med syfte att ge redigeraren instruktioner, till exempel ”Ingress:” före själva ingressen, samt att skribenten ska titta efter var tidningen brukar lägga sin byline:

Rubrikförslag:

Jul-granens framgångssaga.

Ingress:

Granens popularitet verkar inte att veta gränserna. Tre miljoner julgranar dekorerar våra hem varje jul. Även i skogsbruket är den en oslagbar stjärna. Det känns som att gran hör till landets urgamla historia och naturresurser vi idag förvaltar.

Byline?

Brödtext:

Man kan tro att just gran har lagt grunden till våra skogar och till och med våra jul-traditioner. Granen är ju så svensk!

Textlängden är i båda versionerna av normallängd för en artikel av det här slaget, drygt 4 500 tecken i första och knappt 4 500 i den andra. Men den första versionen saknar ingress, något som oftast inleder tidningsartiklar. Förutom att ingress saknas är inledningen lång och ganska omständlig i version 1, ungefär en femtedel av hela texten. I den andra versionen har inledningen kortats. Den första versionen avslutas med en punktlista som ger intryck av att kunna bli en faktaruta i tidningen. I version 2 ligger den mer tydligt åtskild med metatexten ”Faktaruta” som rubrik. Det märks dock att skribenten inte känner sig hemtam med att använda metatexterna, och även i andra responsomgången bearbetas mellanrubriker och ingress.

Responskommentarerna och den bearbetning som har skett bekräftar att det är svårt att skriva i en ny genre. Skribenten får råd om hur han kan genreanpassa texten redan i första omgången men får hjälp i den andra omgången med att ytterligare förbättra typiska genreattribut, som ingress och mellanrubriker.

5.4 Disposition

I tidningstext är en emfatisk temadisposition vanlig, i den form som brukar kallas för en uppochnedvänd triangel: det viktigaste ligger först och angelägenhetsgraden sjunker sedan ju längre man läser. De två textversionerna har också just en emfatisk temadisposition med en slutkläm som återkopplar till inledningen (jfr. Hellspong & Ledin

1997:100). Däremellan finns även två exempel på tidsdisposition: den ena är en återblick på granens historia och den andra är julgranstraditionens historia.

Redan i första versionen har skribenten en klar tanke med dispositionen, men genom responsen stramas dispositionen upp och blir tydligare. Detta sker genom att de åtgärder som språkrådgivaren föreslår för en bättre genreanpassning till stor del handlar om just dispositionen: en kortare och mer intresseväckande inledning, mellanrubriker och en utbruten faktaruta som ger slutklämmen sin rätta status.

Som jag beskrev i avsnittet 2.2 om textrespons menar Hoel att texttriangelns nivåer är systematiskt relaterade till varandra (Hoel, 2001:27) och det här är ett tydligt exempel på hur dispositionen och genreanpassningen hänger ihop. Förändringar för att förbättra den ena nivån gynnar även den andra, eftersom dispositionen är en del av det som utmärker genren.

5.5 Textbindning

Textbindning handlar som sagt om hur informationen flyter igenom textens olika delar och ger texten ett sammanhang. I den här texten har textbindningen fungerat så pass väl att språkrådgivaren inte har kommenterat den i varken den första eller den andra responsomgången, men förändringar på andra nivåer i texten kan ändå ha skapat förändringar i textbindningen mellan de två undersökta textversionerna.

5.5.1 Referensbindning

Hur man delar in textens ledfamiljer och avgör vad som är sambandsled inom ledfamiljen är en bedömningsfråga, något som Hellspong och Ledin diskuterar angående en av sina exempeltexter med lite friare samband mellan referenterna. De konstaterar att det inte är så lätt att reda ut bindningarna och säger själva att de ”bedömer att texten har en övergripande ledfamilj” (1997:82). Den indelning jag har gjort av de undersökta texternas ledfamiljer kan därför säkert ifrågasättas, men när jag analyserade textens referenter kom jag fram till att de kunde grupperas i fem ledfamiljer:

- *Granen* – med sambandsled som *vår älskade gran, den, skogar, andra trädarterna, virkets kvalitet*, det vill säga uttryck som handlar om granen som träd. Det här är den ojämförligt största ledfamiljen i båda versionerna, men det är också den ledfamilj som ändras mest – från 80 sambandsled i version 1 till 66 i version 2. Sambandsleden förekommer genom hela texten.
- *Sverige* – med sambandsled som *våra hem, landet, svensk, vi*, det vill säga uttryck som handlar om den underförstådda gemenskap mellan svenskar som finns

i texten. Det här är den näst största ledfamiljen, och även här händer det något mellan textversionerna, dock inte så mycket som med den förra ledfamiljen. I version 1 finns det 52 sambandsled från den här ledfamiljen, i version 2 har det sjunkit till 47. Sambandsleden förekommer genom hela texten.

- *Julgran* – med sambandsled som *jul, jultraditioner, många, en avsågad julgran*, det vill säga uttryck som handlar om granen som en del av jultraditionen. Den här ledfamiljen ändrar sig inte nämnvärt mellan versionerna, 24 sambandsled i version 1 och 25 i version 2. Sambandsleden förekommer i början och i slutet av texten.
- *Framgångssaga* – med sambandsled som *urgamla historia, för 17 000 år sedan, tidigare, sedan dess*, det vill säga uttryck som visar på tidens gång och granens historia i Sverige. Den här ledfamiljen minskar lite med 29 sambandsled i första versionen och 25 i den andra. De förekommer genom hela texten.
- *Forskarna* – med sambandsled som *en ny studie, experternas*. Det här är en liten ledfamilj med bara 5 respektive 6 sambandsled i textversionerna. Det intressanta med den är att den för in ytterligare aktörer i texten, men skillnaden mellan versionerna rör sig bara om ett extra *man* (som pronomen) i version 2. Sambandsleden förekommer samlat ungefär mitt i texten.

I analysen av referensbindningen ser vi hur ändringar på globala nivåer orsakar förändringar längre ner: att ledfamiljen *Granen* har minskat beror främst på att inledningen har kortats, vilket ju inte var för att minska granreferenterna utan för att genreanpassa texten och strama till dispositionen. Detsamma gäller ledfamiljerna *Sverige* och *Framgångssaga* som också minskat, dock inte lika mycket.

De två övriga ledfamiljerna har som sagt knappast förändrats mellan de två versionerna. Ledfamiljen *Forskarna* är en liten ledfamilj med få sambandsled men ändå med anknytning till de andra ledfamiljerna genom att texten handlar om granens historia. Man hade kunnat vänta sig att ledfamiljen *Julgran* skulle ha minskat eftersom den bara finns i början och slutet, men att skribenten inte har valt att skära ner på de sambandsleden beror kanske på deras centrala ställning för texten.

Av de tre största ledfamiljerna är det *Granen* som har störst andel av den svagaste bindningen, association. Men den har även gott om sambandsled som bygger på identitet och delidentitet, så det är nog snarast ett tecken på att det är den bärande ledfamiljen.

Sammanfattningsvis har texten gott om referenter med flera stora sambandsled med en stor del starka bindningar. Det är antagligen för att referensbindningen är så stark som språkrådgivaren har valt att inte lägga fokus på textbindningen i responsen. Den bearbetade versionen har färre referenter eftersom den är kortare, men den centrala ledfamiljen *Julgran* och den minsta ledfamiljen *Forskarna* har knappt förändrats.

5.5.2 Konnektivbindning

I de två undersökta textversionerna är antalet konnektivbindningar nästan lika. Den enda skillnaden är att den andra versionen har en mer adversativ och en färre temporal i jämförelse med den första: ett *men* har tillkommit och ett *till slut* har försvunnit. Det ger intryck av att responsen inte har påverkat konnektivbindningarna så mycket, vilket kanske var väntat eftersom responskommentarerna som sagt inte har handlat om textbindningen. Däremot är den andra versionen kortare vilket höjer konnektivfrekvensen med en procentenhet i den andra versionen, så något har ändå hänt.

Tabell 1: Konnektiver

	Version 1	Version 2
Antal additiva	35	35
Antal temporala	12	11
Antal adversativa	6	7
Antal kausala	9	9
Totalt antal	62	62
Andel av totala antalet ord	7 %	8 %

Utmärkande för båda textversionerna är en stor dominans av additiva och temporala konnektivbindningar, bindningstyper som Hellspong och Ledin (1997:88) menar är svagare. De utgör tre fjärdedelar av konnektiverna vilket är en mycket högre andel än i de flesta exempel som Nyström tar upp i sin bok *Hur hänger det ihop? En bok om textbindning* (2001:119–120). Över hälften av alla konnektiver är additiva, och av dessa dominerar ordet *och* stort.

Anledningen till att konnektiv användningen skiljer sig från genomsnittlig användning kan vara att skribenten inte skriver på sitt modersmål. Blåsjö (2010:56) skriver om hur den kontrastiva retoriken har visat att texter formas inom olika kulturer och att personer som skriver inom en ny kultur använder andra retoriska strategier. Eriksson konstaterar i en kandidatuppsats om andraspråksstudenters konnektivbruk just att överanvändning av *och* (2012:29) var återkommande, det vill säga skribenten

använder samma konnektiv för att hen inte känner till bättre alternativ eller är osäker på andra alternativ (2012:8).

Trots att språkrådgivaren inte har kommenterat konnektiverna har den andra versionen blivit konnektivtätare. Båda versionerna domineras dock stort av de svagare bindningstyperna. Det kan bero på att skribenten inte skriver på sitt modersmål och att språkrådgivaren inte har kommenterat konnektiv användningen.

5.6 Lexikogrammatiken

Båda textversionerna har låga lix-värden, vilket indikerar att de är lättlästa (Björnsson, 1968:110). Den första versionen ligger på 31 medan den andra har sjunkit till 30. Textversionerna framstår som lättlästa även när man placerar in dem i Hellspong och Ledins leikogrammatiska dimensioner. Tabell 2 visar att båda textversionerna har låg andel substantiv, få långa ord och nästan inga överlånga ord, få fackord och korta fundament. Det placerar dem till höger på axlarna för de lexikogrammatiska dimensionerna (jfr. Hellspong & Ledin 1997:78–79).

Tabell 2: Lexikogrammatiska språkdrag

	Version 1	Version 2
Antal meningar	70	73
Antal ord	827	768
Genomsnittlig meningslängd	11,81	10,52
Genomsnittlig ordlängd	4,70	4,71
Andel långa ord, <6 bokstäver	20 %	19 %
Andel överlånga ord, <13 bokstäver	0,24 %	0,26 %
Genomsnittlig fundamentalslängd	1,74	1,48
Andel substantiv	21 %	21 %
Andel verb	16 %	15 %
Andel passiva verb av totala antalet verb	5 %	3 %
Andel statiska verb av totala antalet verb	41 %	40 %
Andel dynamiska verb av totala antalet verb	31 %	37 %
Första persons pronomen (vi)	12	12
Andra persons pronomen (du)	3	3
Läsbarhetsindex	31,00	30,00

Språkrådgivaren har i första responsomgången inte kommenterat de lexikogrammatiska språkdragen med så mycket mer än att hon tycker att texten är lättläst. I andra responsomgången gör hon en del ändringar som oftast handlar om att göra svenskan idiomatisk. Ändå sjunker läsbarhetsindexet ytterligare lite till i den bearbetade versionen och flera av språkdragen verkar gå ännu mer åt det allmänna och konkreta hållet.

Orsaken till att läsbarhetsindexet har minskat beror på att införandet av metatext och mellanrubriker har minskat meningslängden. Enligt Björnsson (1968:67) ska inte rubriker, bildtexter, numreringar, verser och liknande räknas in i lix-mätningen, medan Hellspong och Ledin (1997:102–104) tar med rubriker och mellanrubriker i lix-mätningen när de analyserar en kvällstidningsartikel. Jag har valt att följa Hellspong och Ledins exempel och har räknat in all text i lix-mätningen eftersom tillkomsten av mellanrubriker och metatext är några av de stora förändringarna i den andra versionen.

Även fundamentalslängden som redan i den första versionen ligger under snittet för tidningstext på 2,8 ord per fundament (Westman, 1974:155) har sjunkit i den andra. Förutom att några fundament har försvunnit i den kortade inledningen har skribenten i några fall kortat fundament utan rekommendation från språkrådgivaren. Det är ett tecken på att allt som händer i texten inte är en direkt effekt av responskommentarerna.

Version 1

Till slut några tips på hur vi lyckas behålla vår julgran färsk och fin under hela julen.

Version 2

Några tips på hur vi lyckas behålla vår julgran färsk och grön under hela julen.

Både andelen långa och överlånga ord ligger under snitten för bruksprosa (knappt 30 procent respektive 4,4 procent) i båda textversionerna. Det har inte skett några stora förändringar här under bearbetningen av texten, men andelen långa ord har sjunkit något och andelen överlånga ord har ökat mycket lite – det är dock samma antal överlånga ord, 2 stycken, men andelen blir något högre eftersom antalet ord är lägre i version 2.

Som jag beskrev i avsnitt 4.2.6 sammanfattar Hellspong och Ledins en texts lexikogrammatiska drag i tre dimensioner. Texten som redan i första versionen var långt till höger på dimensionsaxeln abstrakt–konkret har i den andra versionen gått ännu längre åt höger med lägre andel passiva respektive statiska verb och högre andel dynamiska. Antalet personliga pronomen är detsamma i båda versionerna, så uppenbarligen har inte dessa tagits bort när texten har kortats. Textens okomplicerade drag förstärks ytterligare av att den i båda versionerna innehåller få fackord: det är egentligen bara benämningar på några trädsorter och deras latinska benämningar som kan räknas som fackord.

Texten var alltså lättläst och konkret redan i första versionen, men har i några avseenden gått ännu mer åt det hållet i den bearbetade trots att språkrådgivaren inte har gett några kommentarer om att förenkla, konkretisera eller liknande.

6 Sammanfattning och diskussion

Syftet med den här undersökningar var att se vilken effekt textrespons kan ha för en text skriven av en skribent i det privata näringslivet och hur en text har förändrats efter en språkrådgivares respons. Analysen har varit inriktad på förändringar på de kognitiva nivåerna som illustreras i texttriangeln (se Figur 1, sidan 7) med undantag av den mest lokala nivån. I det här avsnittet görs först en kort sammanfattning och sedan följer en diskussion om resultaten.

6.1 Sammanfattning av resultaten

Textresponsen har främst fokuserat på texttriangelns övre nivåer för att undvika att skribenten drabbas av det som Hoel beskriver som nedglidning (se avsnitt 2.2). Det är också på de nivåerna de största förändringarna har skett. Precis som Hoel beskriver det (2001:219) visar analysen hur förändringar på de högre nivåerna påverkar även de lägre.

Skribenten har haft den allra översta nivån – skrivsituationen med syfte, mottagare etc. – liksom grunden för dispositionen klart för sig redan i den första versionen. Responsen handlar huvudsakligen om genreanpassningen, som till stor del är faktorer på dispositionsnivån: texten får en intresseväckande ingress, inledningen kortas för att snabbare leda läsaren vidare, slutklämmen framhävs och faktarutan bryts ut.

Men det är inte bara genreanpassningen och dispositionen som hänger intimt samman. Den kortade inledningen har även påverkat textbindningen genom att antalet referenter har minskat i tre av ledfamiljerna, framför allt i den största ledfamiljen. Att konnektiverna däremot inte har minskat kan vara för att behovet ökar av att stärka de logiska sambanden när man effektiviserar en text.

På den lexikogrammatiska nivån var texten redan lättläst och konkret i första versionen vilket påpekas i responsen, men den bearbetade versionen har ändå gått ytterligare lite mer åt det hållet.

6.2 Diskussion

Undersökningen visar ett exempel på textrespons då en skribent fick hjälp att bearbeta texten i ett tidigt skede i skrivprocessen istället för att få hjälpen först i slutskedet av framställningen. Som jag tog upp i avsnitt 2, om tidigare forskning, är det då oftast för sent att göra förändringar som påverkar sådant som begriplighet och disposition (Gunnarsson, 1984; Melin, 2004).

Frågan är dock om responsen borde ha börjat i ett ännu tidigare skede. Jag skrev i avsnitt 2.2 om forskningen om textrespons att man vid textrespons i arbetslivet oftast

slipper ifrån det mått av bedömning som man får i en undervisningskontext. Men man får istället en annan komplicerande faktor, nämligen att responsens slutprodukt oftast ska användas i skribentens verksamhet. Det gör att det kan bli svårt för responsgivaren att inte använda sin egen kompetens för att få texten så professionell som möjligt, något som enligt Miller (1985:44) gör responsen ineffektiv när det gäller skribentens utveckling.

Ett exempel i den här textresponsen där språkrådgivaren kanske i alltför hög utsträckning har gett råd utifrån sin egen kompetens är när hon kommenterar mellanrubrikernas längd i andra responsomgången. Som nämnts tar det tid att skola in sig i en genre, och i en sådan här kort textrespons blir det en balansgång mellan att å ena sidan hjälpa skribenten in i genren och å andra sidan inte ge för tydliga råd utifrån den egna kompetensen. För en skribent som aldrig har skrivit journalistiska mellanrubriker tidigare ligger det antagligen inte inom hens närmaste utvecklingszon att lyckas med det på två försök, men om lokaltidningen ska bli intresserad av texten behöver den ge ett professionellt intryck.

För analysens skull valde jag att responsgivningen började med en skriven text, men jag tror att det kan vara bättre att göra som Hoel (2001:211) beskriver att hon brukar göra i sin klass: idéutvecklingen sker i skolan och först därefter skrivs det första utkastet hemma. Enligt Miller (1985:49–50) är en av förutsättningarna för att responsen ska bli effektiv att skribenten får pröva sig fram i flera utkast, och om responsgivaren redan innan första utkastet ger råd om hur man skriver i den aktuella genren får skribenten fler möjligheter att lyckas med genreattributen. På så vis utökar responsgivaren stödet, byggnadsställningen, inom skribentens närmaste utvecklingszon.

Något som däremot verkade ligga inom skribentens närmaste utvecklingszon var dispositionen. Han hade en klar idé om hur han skulle lägga upp texten, men behövde hjälp för att ge idén rätt form. Skribenten har också en stark referensbindning texten igenom, vilket antagligen är anledningen till att språkrådgivaren inte uppmärksammade bristen på det som Hellspång och Ledin (1998:88) benämner som starka konnektiver.

Som redan påpekats i analysen av konnektivbindningen (avsnitt 5.5.2) tar Blåsjö (2001) upp att personer som skriver i en ny kultur kan använda andra retoriska strategier än skribenter som skriver på sitt förstaspråk. För en responsgivare som ger respons till en andraspråkstalarare kan det därför vara värt att tänka på att uppmärksamma sådant som kan uppfattas som avvikande från den svenska skriftspråksnormen.

Både Miller (1985:49–50) och Hoel (2001:30–31) betonar vikten av att skilja på textens olika nivåer i responsen. Miller menar att responsen behöver visa på skillnaden mellan bearbetning och rättskrivning, medan Hoel tar upp risken med nedglidning som gör att skribenten fastnar i detaljerna på den lokala nivån och tappar greppet om de övergripande delarna på den globala nivån. I det här exemplet delades därför responsen upp, enligt förslaget från Dysthe m.fl. (2002:134), så att den första omgången enbart handlade om de övergripande nivåerna och den allra lokalaste nivån sparades till språkrådgivarens korrekturläsning. Det ser ut att ha fungerat som det var tänkt i det här fallet, eftersom skribenten har försökt genomföra de förändringar i de övergripande nivåerna som har föreslagits i responsen och inte verkar ha fastnat i ytspråkliga detaljer.

Avslutningsvis har den här undersökningen jämfört några mått på hur en text har förändrats av respons. Som Igland (2003:270) påpekar kan responsen ha haft effekter som är svåra att mäta, som tankar och erfarenheter som skribenten har fått inför framtida skrivande. Detta skulle man kunna undersöka genom att intervjua skribenter som har fått respons och belysa deras egna erfarenheter.

För egen del ville jag undersöka respons i arbetslivet eftersom jag saknade forskning om det, och den här undersökningen har visat att det finns ett stort behov av mer forskning om textrespons och skrivande i arbetslivet. Även om mycket av forskningen från undervisningskontexter går att överföra till arbetslivet är situationskontexten annorlunda och det uppstår komplikationer att ta hänsyn till – som att slutresultatet ska kunna användas i verksamheten – när man lägger upp en respons i arbetslivet. Det hade därför varit intressant att se studier av olika sätt att ge respons, av texters förändringar en tid efter att skribenten har fått respons eller av effekterna av fler eller färre responstillfällen.

Referenser

- Bergman-Claeson, Görel (2003). *Tre lärare – tre världar: lärarkommentarer till elevtexter i tre gymnasieklasser*. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Björnsson, Carl-Hugo (1968). *Läsbarhet*. Stockholm: Liber.
- Blåsjö, Mona (2010). *Skrivteori och skrivforskning: en forskningsöversikt*. 2. utökade uppl. Stockholm: Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet.
- Dysthe, Olga, Hertzberg, Frøydis & Hoel, Torlaug Løkensgard (2002). *Skriva för att lära: skrivande i högre utbildning*. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksson, Kristina (2012). *Andraspråksstudenters konnektivbruk. En kartläggning av vanliga fel i konnektivbruket hos studenter med svenska som andraspråk*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Gunnarsson, Britt-Louise (1984). Texters begriplighet – ett språkpragmatiskt problem. I: *Språkvård* 1984:2. S. 3–13.
- Hellspong, Lennart & Ledin, Per (1997). *Vägar genom texten: handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Hillocks, George (1987). Synthesis of research on teaching writing. *Educational Leadership*, maj, s. 71–82.
- Hoel, Torlaug Løkensgaard (2001). *Skriva och samtala: lärande genom responsgrupper*. Lund: Studentlitteratur.
- Igland, Mari-Ann (2003). Medan texten blir till. I: *Dialog, samspel & lärande*. Dysthe, Olga (red.). Lund: Studentlitteratur. S. 243–272.
- Josephson, Olle (1991). Varför en lätt text kan vara svår att förstå. I: *Kultur – text – språk. Det finns mer i en text än ord*. Wijk Andersson, Elsie (red.). Uppsala: Hallgren & Fallgren. S. 27–38.
- Josephson, Olle (2006). Förord. I: Anna-Malin Karlsson (2006). *En arbetsdag i skriftsamhället: ett etnografiskt perspektiv på skriftanvändning i vanliga yrken*. 1. uppl. Stockholm: Språkrådet.
- Karlsson, Anna-Malin (2006). *En arbetsdag i skriftsamhället: ett etnografiskt perspektiv på skriftanvändning i vanliga yrken*. 1. uppl. Stockholm: Språkrådet.
- Lix.se (utan årtal). *Lix räknare*. Hämtad 2015-03-31 från: <http://lix.se/index.php>
- Melin, Lars (2004). *Språkpsykologi: hur vi talar, lyssnar, läser, skriver och minns*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Miller, Carol (1985). Commentary That Works for the Learning Business Writer. I *Journal of Business Communication*, höst 1985, vol. 22, nr 4. s. 43–50.
- Nyström, Catharina (2001). *Hur hänger det ihop?: en bok om textbindning*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Reichenberg, Monica (2010). Röst och kausalitet i läroböcker. I: *Textvård: att läsa, skriva och bedöma texter*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Vetenskapsrådet (utan årtal). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet.

Westman, Margareta (1974). *Bruksprosa: en funktionell stilanalys med kvantitativ metod*. Avhandling. Stockholms universitet.

Bilagor

Bilaga A. De analyserade texterna

Version 1, den obearbetade versionen före responsen

Jul-granens framgångssaga.

Cirka tre miljoner julgranar dekorerar våra hem varje jul bara i Sverige. Och efterfrågan verkar vara oändlig år efter år. Granen har dessutom totalt dominerat våra skogar. Den är så otroligt populär att den planteras i stort sett överallt det finns åtminstone en liten chans för den att växa. Den är oslagbar när det gäller att tjäna pengar snabbt och relativt säkert.

Man kan inte tänka sig Sverige utan gran eller hur? Det känns som att just det trädslaget har alltid varit här. Det känns som att gran hör till landets urgamla historia och naturresurser vi idag förvaltar. Man kan tro att just gran har lagt grunden till våra skogar och till och med våra jultraditioner. Granen är ju så svensk!

Inte sant?

Nja... inte riktigt. Det är faktiskt en illusion.

Vår älskade gran gömmer duktigt sin helt annorlunda historia än den vi flesta tror på.

Och då både som gran i skogen och även som julgran i våra hem.

Vi kan titta på det lite närmare.

Vi ska gå tillbaka något år innanför kristna traditionen började.

För 17 000 år sen när isen började sakta smälta söderifrån kom första träarterna till landet. Det var framförallt sälg, asp och tall. Som isens täcket minskade och mer barmark öppnades kunde de här arterna samtidigt med björk sprida sig norrut. Om vi vevar fram tiden med ca 7 000 år när klimatet blev varmare och isen var borta kom då andra träarterna söderifrån. Det var alm och ek. Vi pratar då vår historia för 10 000 år sedan. Så småningom kom andra idag så kallade ädelträd som lind, lönn etc. De växte så väl och mårde så bra så de täckte hela södra och mellersta Sverige. Och så har det varit länge. Mycket, mycket länge. Trodde man.

Man hade för sig att granen invandrade sist. Ur de vanliga träarterna vi känner idag var vår gran betraktad som överlägsen nykomling. Den kunde komma österifrån, från Ryssland. Fast en ny studie bjuder också på en annan förklaring och möjlig väg och det är västerifrån. Frön då skulle ha blåsts in till land över landisarna. Här är forskarna inte riktigt säkra på vilket håll granen kom ifrån. Det finns nämligen en hake i det hela. I Dalarna står det en levande gran som är 9550 år gammal. Som har klonat sig själv fram till vår moderna tid.

Hur är det möjligt?

Granen måste ha kommit tidigare då. Men kanske inte till just alla delar av landet.

Men ändå. Den kom senare än de flesta av våra kända trädslagen. Granen i Dalarna är ett unikt fynd dels för att den ändrade på experternas ”gran”kalender och dels för att den blev världens äldsta träd. Den måste ha varit en av de första som etablerade sig i landet samtidigt lever den fortfarande otroligt nog. Synd att Australien tog senare över guldmedaljen för äldsta träd.

Däremot råder det ingen tvivel om att granens absolut största utspridning i Sverige kom på 1800-talet. 200 år sedan!

Sedan dess har granen ökat markant sin andel i skogen genom konstplantering både i skogen men även på jordbruk och betesmark. Och den planteras mer och mer. Den växer rätt fort även på magra marker, klarar av djurens tryck och virkets kvalitet är väldigt bra.

Svenska språket kallar även andra släkter för gran. Till exempel kustgran (*Abies grandis*), silvergran (*Abies alba*), douglasgran (*Pseudotsuga menziesii*) osv. Just ordet ”gran” gör att vi brukar betrakta dem som granar med de är egentligen inte det. De är inte ens släkt med vår ”rödgran” (*Picea abies*).

Så tänk på om du köper en kustgran till jul, köper du i kalla verkligheten ingen gran alls.

Hur är det med julgranens historia förresten?

Traditionen har sina rötter i Sydtyskland och Schweiz på 1400-talet. Först i början av 1900-talet fick julgranen sin genombrott i Sverige. Den hade funnits här redan innan men endast för adelsmän och överklassen. Traditionen fördes då från Tyskland till svenska överklassen och cirka 300 år senare till arbetarklassen.

En vanligt stor julgran vi köper är cirka 10 år gammal. Många av dem kommer från plantager. Andra från skogar som olämpliga träd i täta granbestånd. Man behöver inte ha dåligt samvete över att skaffa en avsågad julgran trots att med en varje julens behov skulle vi kunna plantera mer än 1000 hektar skog.

Vår gran har inte riktigt de urgamla rötter vi kanske tror. Varken i skogen eller i våra hem.

Till slut några tips på hur vi lyckas behålla vår julgran färsk och fin under hela julen.

- bevara julgranen ute innan jul
- ställ den i källaren innan du tar in den till rummet så den kan vänja sig med temperaturen
- såga av en bit längs ner för att få ren och färsk snitt
- använd stativ med vattenbehållare
- se till att snittet når inte botten utan att vatten kan komma in
- undvik placering nära värmeelementet eller kamin
- spreja på vatten på grenarna ibland då och då

Version 2, den bearbetade versionen efter två responsomgångar

Rubrikförslag: Vet ej vilket.

Jul-granens framgångssaga

Ingress:

Tre miljoner julgranar dekorerar våra hem varje jul. Julens självklarhet och landets urgamla historia? Nej, så är det inte.

Byline? De skriver i slutet av texterna.

Brödtext:

Man kan tro att just gran har lagt grunden till våra skogar och till och med våra jultraditioner. Granen är ju så svensk!

Men kan detta vara en illusion?

Vår älskade gran gömmer duktigt sin helt annorlunda historia än den vi flesta tror på.

Och då både som gran i skogen och även som julgran i våra hem.

Vi kan titta på det lite närmare.

Alm och ek

Vi ska gå tillbaka några år innanför kristna traditionen började.

För 17 000 år sen när isen började sakta smälta söderifrån kom de första trädarterna till landet. Det var framförallt sälg, asp och tall. När istäcket minskade och mer barmark öppnades kunde de här arterna sprida sig norrut tillsammans med björk.

Om vi vevar fram tiden med cirka 7 000 år när klimatet blev varmare och isen var borta kom de andra trädarter söderifrån. Det var alm och ek. Vi pratar då om vår historia för 10 000 år sedan. Så småningom kom andra idag så kallade ädelträd som lind, lönn etc. De växte så väl och mädde så bra så de täckte hela södra och mellersta Sverige. Och så har det varit länge. Mycket, mycket länge. Trodde man.

Världens äldsta träd

Man trodde att granen invandrade sist. Bland de vanliga trädarterna vi känner idag var vår gran betraktad som överlägsen nykomling. Den kunde ha kommit österifrån, från Ryssland. Fast en ny studie bjuder också på en annan förklaring och möjlig väg och det är västerifrån. Frön skulle ha blåsts in till land över landisarna. Här är forskarna inte riktigt säkra på från vilket håll granen kom.

Det finns nämligen en hake i det hela. I Dalarna står det en levande gran som är 9 550 år gammal. Som har klonat sig själv fram till vår moderna tid.

Hur är det möjligt?

Unikt fynd

Granen måste ha kommit tidigare då. Men kanske inte till just alla delar av landet.

Men ändå. Den kom senare än de flesta av våra kända trädslag. Granen i Dalarna är ett unikt fynd dels för att den ändrade på experternas ”grankalender” dels för att den blev världens äldsta träd. Den måste ha varit en av de första som etablerade sig i landet och samtidigt lever den fortfarande otroligt nog. Tyvärr tog Australien senare över guldmedaljen för äldsta träd.

Däremot råder det inge tvivel om att granens absolut största utspridning i Sverige kom på 1800-talet. 200 år sedan!

Sedan dess har granen ökat sin andel i skogen markant genom konstplantering både i skogen och på jordbruk och betesmark. Och den planteras mer och mer. Den växer rätt fort även på magra marker, klarar av djurens tryck och ha bra kvalitet på virket.

Skillnad mellan gran och gran!

venska kallar vi även andra släkter för gran. Till exempel kustgran (*Abies grandis*), silvergran (*Abies alba*), douglasgran (*Pseudotsuga menziesii*) och några andra. Just ordet ”gran” gör att vi brukar betrakta dem som granar men de är egentligen inte det. De är inte ens släkt med vår ”rödgran” (*Picea abies*).
Så tänk på att om du köper en kustgran till jul, köper du i verkligheten ingen gran alls.

Julgranen då?

Traditionen har sina rötter i Sydtyskland och Schweiz på 1400-talet. Först i början av 1900-talet fick julgranen sitt genombrott i Sverige. Den hade funnits här redan innan men endast för adelsmän och överklassen. Traditionen fördes då från Tyskland till svenska överklassen och cirka 300 år senare till arbetarklassen.

En vanlig stor julgran vi köper idag är cirka tio år gammal. Många av dem kommer från plantager. Andra från skogar där de har stått som olämpliga träd i täta granbestånd. Man behöver inte ha dåligt samvete över att skaffa en avsågad julgran trots att vi för varje juls förbrukning skulle kunna plantera mer än 1 000 hektar skog.

Vår gran har inte riktigt de urgamla rötter vi kanske tror. Varken i skogen eller i våra hem

FAKTARUTA

Några tips på hur vi lyckas behålla vår julgran färsk och grön under hela julen.

- *Bevara julgranen ute innan jul.*
- *Ställ den i källaren innan du tar in den till rummet så den kan vänja sig med temperaturen.*
- *Såga av en bit längs ner för att få ren och färsk snitt.*
- *Använd stativ med vattenbehållare.*
- *Se till att snittet når inte botten utan att vatten kan komma in .*
- *Undvik placering nära värmeelementet eller kamin.*
- *Spreja på vatten på grenarna ibland då och då.*

Bilaga B. Språkrådgivarens kommentarer

Första responsen

Övergripande kommentar

Jag tycker att du har valt ett bra ämne som är aktuellt och med en kul vinkel för jag har nog aldrig läst om julgranens biologiska historia. Artikeln passar också bra in bland en typ av artiklar man ofta har vid högtider, där man berättar om hur en tradition har uppstått och vad den har för ursprung.

Du skriver på ett lättsamt och enkelt sätt som gör att även en som inte är så kunnig om träd förstår vad det handlar om samtidigt som du själv ger ett kunnigt intryck. Du har också ett bra perspektiv (mycket viktigt om mottagaren ska kunna ta till sig en text!) som understryks av att du använder du-tilltal mot läsaren och också använder ett "vi" som även innefattar läsaren. Detta brukar man kalla att man befolkar texten, och du lägger även in röst genom att du har frågor med svar, och utrop som "Granen är ju så svensk!".

Dispositionen är också bra och texten följer en tydlig och logisk struktur. Det jag tycker att du ska jobba lite mer med är en ingress, inledningen, slutet och möjligen mellanrubriker:

- En ingress är den fetade text som brukar stå i början av artiklar. Ingressen är till för att väcka intresse och nyfikenhet – läsaren börjar oftast med att läsa sådant som ingresser, bildtexter och rubriker så det är en viktig del för att fånga intresset. En ingress ska inte framför allt presentera det som man på journalistspråk kallar för vinkeln, själva grejen med texten, och det kan gärna vara någon liten knorr. Här tycker jag att du skulle kunna lyfta fram att granen är en så självklar del av den svenska jultraditionen och vår natur, men att den egentligen har en mycket kortare historia i Sverige än man tror. Prova att skriva en ingress på cirka tre rader så kan jag hjälpa dig att fila till den.
- Jag tycker att textens inledning är lite väl lång, den pågår fram till "Det är faktiskt en illusion". Innehållet i inledningen är helt okej men det tar lite för lång tid innan man kommer till granens historia som ju är artikelns ämne. Mitt tips är att du försöker att korta den här biten så att man snabbare kommer in i på granens spännande historia.
- Slutet fungerar bra tycker jag, under förutsättning att man bryter ut tipsen om hur man håller julgranen färsk och fin som en faktaruta. Det är jättebra tips och i en tidning brukar man gärna vilja ha faktarutor (också sådant som fångar blicken hos läsaren).
- Om tidningen har mellanrubriker kan du gärna lägga in det. Det varierar hur tidningarna gör, om de inte har mellanrubriker brukar de feta de inledande orden med ungefär lika långa mellanrum som man brukar sätta ut mellanrubriker. Prova att sätta ut mellanrubriker mellan ungefär vartannat, vart tredje stycke. Mellanrubriker ska vara korta och i en tidning är man inte ute efter att de ska sammanfatta allt som står i styckena under, det räcker med att ta upp något som kommer i det närmast följande stycket.

Jul-granens framgångssaga.

Cirka tre miljoner julgranar dekorerar våra hem varje jul bara i Sverige. Och efterfrågan verkar vara oändlig år efter år. Granen har dessutom totalt dominerat våra skogar. Den är så otrolig populär att den planteras i stort sett överallt det finns åtminstone en liten chans för den att växa. Den är oslagbar när det gäller att tjäna pengar snabbt och relativt säkert.

Man kan inte tänka sig Sverige utan gran eller hur? Det känns som att just det trädslaget har alltid varit här. Det känns som att gran hör till landets urgamla historia och naturresurser vi idag förvaltar. Man kan tro att just gran har lagt grunden till våra skogar och till och med våra jultraditioner.

Kommenterad [ES1]: Rubriken kan vi ta i nästa responsgång – den brukar jag skriva sist. Dessutom skriver kanske redigeraren om den, man kanske vill anpassa den till en bild eller till hur stort utrymme man har. Men det är alltid bra att ge ett rubrikförslag.

Kommenterad [ES2]: Lagg som sagt in en ingress här.

Granen är ju så svensk!

Inte sant?

Nja... inte riktigt. Det är faktiskt en illusion.

Vår älskade gran gömmer duktigt sin helt annorlunda historia än den vi flesta tror på. Och då både som gran i skogen och även som julgran i våra hem.

Vi kan titta på det lite närmare.

Vi ska gå tillbaka något år innanför kristna traditionen började.

För 17 000 år sen när isen började sakta smälta söderifrån kom första trädarterna till landet. Det var framförallt sälg, asp och tall. Som isens täcket minskade och mer barmark öppnades kunde de här arterna samtidigt med björk sprida sig norrut. Om vi vevar fram tiden med ca 7 000 år när klimatet blev varmare och isen var borta kom då andra trädarterna söderifrån. Det var alm och ek. Vi pratar då vår historia för 10 000 år sedan. Så småningom kom andra idag så kallade ädelträd som lind, lönn etc. De växte så väl och mädde så bra så de täckte hela södra och mellersta Sverige. Och så har det varit länge. Mycket, mycket länge. Trodde man.

Man hade för sig att granen invandrade sist. Ur de vanliga trädarterna vi känner idag var vår gran betraktad som överlägsen nykomling. Den kunde komma österifrån, från Ryssland. Fast en ny studie bjuder också på en annan förklaring och möjlig väg och det är västerifrån. Från då skulle ha blåsts in till land över landisarna. Här är forskarna inte riktigt säkra på vilket håll granen kom ifrån. Det finns nämligen en hake i det hela. I Dalarna står det en levande gran som är 9550 år gammal. Som har klonat sig själv fram till vår moderna tid.

Hur är det möjligt?

Granen måste ha kommit tidigare då. Men kanske inte till just alla delar av landet.

Men ändå. Den kom senare än de flesta av våra kända trädslagen. Granen i Dalarna är ett unikt fynd dels för att den ändrade på experternas "gran"kalender och dels för att den blev världens äldsta träd. Den måste ha varit en av de första som etablerade sig i landet samtidigt lever den fortfarande otroligt nog. Synd att Australien tog senare över guldmedaljen för äldsta träd.

Däremot råder det ingen tvivel om att granens absolut största utspridning i Sverige kom på 1800-talet. 200 år sedan!

Sedan dess har granen ökat markant sin andel i skogen genom konstplantering både i skogen men även på jordbruk och betesmark. Och den planteras mer och mer. Den växer rätt fort även på magra marker, klarar av djurens tryck och virkets kvalitet är väldigt bra.

Svenska språket kallar även andra släkter för gran. Till exempel kustgran (*Abies grandis*), silvergran (*Abies alba*), douglasgran (*Pseudotsuga menziesii*) osv. Just ordet "gran" gör att vi brukar betrakta dem som granar med de är egentligen inte det. De är inte ens släkt med vår "rödgran" (*Picea abies*).

Så tänk på om du köper en kustgran till jul, köper du i kalla verkligheten ingen gran alls.

Hur är det med julgranens historia förresten?

Traditionen har sina rötter i Sydtyskland och Schweiz på 1400-talet. Först i början av 1900-talet fick julgranen sin genombrott i Sverige. Den hade funnits här redan innan men endast för adelsmän och överklassen. Traditionen fördes då från Tyskland till svenska överklassen och cirka 300 år senare till arbetarklassen.

En vanligt stor julgran vi köper är cirka 10 år gammal. Många av dem kommer från plantager. Andra från skogar som olämpliga träd i täta granbestånd. Man behöver inte ha dåligt samvete över att skaffa en avsågad julgran trots att med en varje julens behov skulle vi kunna plantera mer än 1000 hektar skog.

Vår gran har inte riktigt de urgamla rötter vi kanske tror. Varken i skogen eller i våra hem.

Till slut några tips på hur vi lyckas behålla vår julgran färsk och fin under hela julen.

- bevara julgranen ute innan jul
- ställ den i källaren innan du tar in den till rummet så den kan vänja sig med temperaturen
- säga av en bit längs ner för att få ren och färsk snitt
- använd stativ med vattenbehållare
- se till att snittet når inte botten utan att vatten kan komma in
- undvik placering nära värmeelementet eller kamin
- spreja på vatten på grenarna ibland då och då

Kommenterad [ES3]: Det är det här jag tycker är lite för långt som inledning. Försök att korta det, och så kanske man kan ha något färre radbyten i slutet på den här delen så det inte ger ett lika långt intryck.

Kommenterad [ES4]: Bra att tala om att vi går bakåt i historien så läsaren hänger med bra.

Kommenterad [ES5]: Det här tycker jag är jättebra, att du först talar om vad man trott och sen kastar onkull det med en nästan 10.000 år gammal gran i Dalarna. Det ökar spänningen i texten.

Kommenterad [ES6]: Det här ser jag som avslutningen på artikeln, och det är en bra knorr att ha på slutet.

Kommenterad [ES7]: Det här skulle jag lägga som faktaruta istället – och som det funkar det jättebra. Jag brukar bara skriva "Ruta:" eller "Faktaruta:" i manuset så förstår redaktören och redigeraren hur det är tänkt.

Andra responsen

Övergripande kommentar:

Nu tycker jag att inledningen har blivit mycket bättre, även om jag gärna vill fila lite mer på ingressen (bli inte nedslagen, skriva ingresser är sådant man får öva mycket på journalistutbildningar!). Mellanrubrikerna är lite långa och rubriker ska inte ha punkt. Jag ger lite tips om hur de kan kortas i kommentarerna nedan. Tidningstext står ju oftast i spalter och man vill helst inte ha en rubrik som är mer än en rad, så mellanrubrikerna får inte bli för långa.

Jag har gjort några förslag till var du kan dela några stycken som är lite långa – även det hänger ihop med spalterna som kräver lite kortare stycken än annars.

Språkligt tycker jag inte att det är så mycket problem, utöver det som hänger ihop med att svenska inte är ditt modersmål. Men du har ett varierat ordval, bra meningsbyggnad och skiljetecknen är oftast rätt använda. Jag har gjort lite ändringar för att få till rätt svenska där jag inte har föreslagit några andra större ändringar. Sen ser jag som sagt till i sista korrekturet att allt är korrekt svenska.

Rubrikförslag:

Jul-granens framgångssaga.

Ingress:

Granens popularitet verkar inte att veta gränserna. Tre miljoner julgranar dekorerar våra hem varje jul. Även i skogsbruket är den en oslagbar stjärna. Det känns som att gran hör till landets urgamla historia och naturresurser vi idag förvaltar.

Byline?

Brödtext:

Man kan tro att just gran har lagt grunden till våra skogar och till och med våra jultraditioner.

Granen är ju så svensk!

Men kan detta vara en illusion?

Vår älskade gran gömmer duktigt sin helt annorlunda historia än den vi flesta tror på. Och då både som gran i skogen och även som julgran i våra hem.

Vi kan titta på det lite närmare.

Först kom alm och ek.

Vi ska gå tillbaka några år innanför kristna traditionen började.

För 17 000 år sen när isen började sakta smälta söderifrån kom de första träarterna till landet. Det var framförallt sälj, asp och tall. När istäcket minskade och mer barmark öppnades kunde de här arterna sprida sig norrut tillsammans med björk.

Om vi vevar fram tiden med ca 7 000 år när klimatet blev varmare och isen var borta kom de andra träarter söderifrån. Det var alm och ek. Vi pratar då om vår historia för 10 000 år sedan. Så småningom kom andra idag så kallade ädelträd som lind, lönn etc. De växte så väl och mädde så bra så de täckte hela södra och mellersta Sverige. Och så har det varit länge. Mycket, mycket länge. Trodde man.

Världens äldsta träd

Kommenterad [ES1]: Det kan vara bra att lägga in sådana här anvisningar. Eftersom en text till en tidning ska layoutas i ett annat program vill man inte gärna ha så mycket formateringar i manuset, så då brukar man skriva så här istället.

Formaterat: Teckensnitt: inte fet

Kommenterad [ES2]: Ingen punkt efter rubriken.

Kommenterad [ES3]: Jag är som sagt inte helt nöjd med ingressen än. Jag skulle nog ta bort första meningen helt, ofta blir ingresser bäst när de är väldigt rakt på. Tre miljoner julgranar är en bra början, jag får direkt en bild av miljoner granar. Sen är det bra om du får in något om att granen faktiskt inte är så gammal i Sverige, typ "att gran hör till landets urgamla historia – men det gör den inte."

Kommenterad [ES4]: Kolla gärna var tidningen lägger skribentens byline. En del lägger den här, mellan ingress och brödtext, en del lägger den sist. Kolla också hur de skriver den och gör likadant, t.ex. "Text: [namn]" av [namn]. Det här läggs in av någon på redaktionen annars men när man sitter och redigerar texter till tidningen blir man glad om så mycket som möjligt är färdigt. Det ger ett bra intryck helt enkelt.

Kommenterad [ES5]: Här tycker jag att brödtexten startar, det blir en lagom lång ingress och en lagom lång inledning på brödtexten.

Borttaget: ¶

Kommenterad [ES6]: Här ger du läsaren en vink om textens disposition och det är bra, då vet man vad man har att vänta sig och blir förhoppningsvis lockad att läsa vidare för att få veta mer.

Kommenterad [ES7]: Här skulle jag korta till "Alm och ek" eller kanske "Efter istiden".

Borttaget: ot

Borttaget: Som isens täcket

Borttaget: samtidigt med björk

Kommenterad [ES8]: I tidningstext undviker man helst förkortningar eftersom de stör läsningen så skriv gärna ut "cirka".

Borttaget: å

Borttaget: na

Borttaget: .

Man trodde att granen invandrade sist. Bland de vanliga trädarterna vi känner idag var vår gran betraktad som överlägsen nykomling. Den kunde ha kommit österifrån, från Ryssland. Fast en ny studie bjuder också på en annan förklaring och möjlig väg och det är västerifrån. Från skulle då ha blåsts in till land över landisarna. Här är forskarna inte riktigt säkra på från vilket håll granen kom.

Det finns nämligen en hake i det hela. I Dalarna står det en levande gran som är 9_550 år gammal. Som har klonat sig själv fram till vår moderna tid.

Hur är det möjligt?

Australienare tog hem guldmedaljen.

Granen måste ha kommit tidigare då. Men kanske inte till just alla delar av landet.

Men ändå. Den kom senare än de flesta av våra kända trädslag. Granen i Dalarna är ett unikt fynd dels för att den ändrade på experternas ”gran”kalender, dels för att den blev världens äldsta träd. Den måste ha varit en av de första som etablerade sig i landet och samtidigt lever den fortfarande otroligt nog. Två tog Australien senare över guldmedaljen för äldsta träd.

Det hände för 200 år sedan.

Däremot råder det inget tvivel om att granens absolut största utspridning i Sverige kom på 1800-talet. 200 år sedan!

Sedan dess har granen ökat sin andel i skogen markant genom konstplantering både i skogen och på jordbruk och betesmark. Och den planteras mer och mer. Den växer rätt fort även på magra marker, klarar av djurens tryck och ha bra kvalitet på virket.

Skillnad mellan gran och gran!

På svenska kallar vi även andra släkter för gran. Till exempel kustgran (Abies grandis), silvergran (Abies alba), douglasgran (Pseudotsuga menziesii) osv. Just ordet ”gran” gör att vi brukar betrakta dem som granar men de är egentligen inte det. De är inte ens släkt med vår ”rödgran” (Picea abies).

Så tänk på att om du köper en kustgran till jul, köper du i verkligheten ingen gran alls.

Hur är det med julgranens historia förresten?

Traditionen har sina rötter i Sydtykland och Schweiz på 1400-talet. Först i början av 1900-talet fick julgranen si genombrott i Sverige. Den hade funnits här redan innan men endast för adelsmän och överklassen. Traditionen fördes då från Tyskland till svenska överklassen och cirka 300 år senare till arbetarklassen.

En vanlig stor julgran vi köper idag är cirka 10 år gammal. Många av dem kommer från plantager. Andra från skogar som olämpliga träd i täta granbestånd. Man behöver inte ha dåligt samvete över att skaffa en avsågad julgran trots att vi för varje juls förbrukning skulle kunna plantera mer än 1,000 hektar skog.

Vår gran har inte riktigt de urgamla rötter vi kanske tror. Varken i skogen eller i våra hem

- Borttaget: hade för sig
- Borttaget: Ur
- Borttaget: a
- Borttaget: då
- Borttaget: ifrån
- Borttaget:
- Kommenterad [ES9]: Här tycker jag att det är helt okej att ha en ofullständig mening, eftersom det ger en effekt.
- Kommenterad [ES10]: Här hade jag nog skrivit ”Unikt fynd” som mellanrubrik, dels för att det blir kortare, dels för att det fortfarande är den unika granen i Dalarna som är mest intressant.
- Borttaget: en
- Kommenterad [ES11]: Det blir konstigt att ha ett citattecken mitt i det sammansatta ordet. Jag tar helst bort citattecken och jag tycker att det går bra utan här. Om du vill ha kvar dem, sätt dem runt hela ordet: ”grankalender”.
- Kommenterad [ES12]: När man skriver meningar med ”dels ... ,dels” ska det inte vara något och framför andra dels, men ett komma..
- Borttaget: och
- Borttaget: Synd att
- Borttaget: tog
- Borttaget:
- Kommenterad [ES13]: Den här kan du nästan hoppa över, det blir lite tätt mellan mellanrubrikerna här. Eller så hoppar du över nästa. Båda bör helst vara något kortare.
- Borttaget: n
- Kommenterad [ES14]: Ytterligare en svensk konstruktion, efter ”både” ska det komma ett ”och”.
- Borttaget: markant
- Borttaget: men även
- Borttaget: s kvalitet är väldigt bra
- Borttaget: S
- Borttaget: språket
- Kommenterad [ES15]: Skriv helst ut.
- Borttaget: d
- Kommenterad [ES16]: I kalla verkligheten är inget svenskt uttryck och jag funderar på vad man säger på svenska. Men kommer inte riktigt. Men det går att säga bara verkligheten. Eller egentligen.
- Borttaget: kalla
- Kommenterad [ES17]: Kanske bara ”Julgranen då?”
- Borttaget: n
- Kommenterad [ES18]: Upp till ungefär tolv skriver man helst siffror med bokstäver.
- Borttaget: t
- Kommenterad [ES19]: Det blir lite konstigt här, jag tror ...
- Borttaget: vi

FAKTARUTA

Några tips på hur vi lyckas behålla vår julgran färsk och grön under hela julen.

- bevara julgranen ute innan jul
- ställ den i källaren innan du tar in den till rummet så den kan vänja sig med temperaturen
- såga av en bit längs ner för att få ren och färsk snitt
- använd stativ med vattenbehållare
- se till att snittet når inte botten utan att vatten kan komma in
- undvik placering nära värmeelementet eller kamin
- spreja på vatten på grenarna ibland då och då

Kommenterad [ES20]: När du har en lista med fullständiga meningar bör du inleda varje punkt med stor bokstav och avsluta den med punkt.